

կոմագէնի "Մուսալու",¹ արձանագրութեան վրայ գրելէն ետեւ (տ. թերթիս Ապրիլի թուոյն ծածկը), այժմ՝ Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes թերթին մէջ (1896, I. Heft, էր. 1—20 եւ շարունակելի) կը հրատարակէ "կիլիկեան արձանագրութիւնը", (Die kilikischen Inschriften) վերագրով ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը: Այս յօդուածին մէջ յառաջ կը բերէ 1. Երկիրներու եւ քաղաքներու անունները (կիլիկիա, Տարսուս, Սիւս, Իսուս, Կոյ, Գուրգուս, Մալկաշ-Մարաշ, Ռուփի, Մէլիդիա, Կոմանա, Կոմագէնէ, Կարկեմիշ, Արգուէ, Հաւաա, Պիսսոս ք.) 2. Երկրագործիւնք (կիլիկ, Արգուս, Հաա [= շալ], Հաւա) 3. Յատուկ անուանք (Տարրիբի-ուսուփ, Մուար, Սեւս): Աւանմինն մտադիր կ'ընենք թերթիս այս թուոյն մէջ նոյն նիւթոյ վրայ գրուած յօդուածին:

4. Ըսէն Աւա Էֆ. Հայազգին Dr. M. Bittnerի հետ փորձիշեալ թերթին մէջ (էր. 41—54) կը հրատարակէ "Տաճկական ժողովրդական երգերն", (Türkische Volkslieder) վերնագրով՝ 14 կտոր Կ. Պոլսոյ ժողովրդեան բնութիւնը պատող տաճկերէն երգեր՝ բնագրով եւ թարգմանութեամբ: Ըսէն Էֆ. Ալան կ'ըսէ՝ որ "սիւնն նախնեանս պէտքէն", երգին հեղինակն է յիկողոս Հայազգին, նշնպէս "Եւրպ սիրուպ էթմաւմ նիւազ օլ էֆէթէ" երգին հեղինակն է Միքայէլ Հայազգին:

5. Պրոֆ. Գր. Միլլէրի² լաւէ ղ հայտնութեան հրատարակեալ արձանագրութեան վրայ գրուածն է: 2. Գր. Ն. Տաղաւարեանի "Նապուստի Հայ տառից", գրքին վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը, որուն մէջ Գր.՝ Տաղաւարեան իրեն համաժողով կ'անէ, այսինքն՝ իբր թէ Հայերէն տառերն ոչ թէ յունական, այլ սեմական ծագումն ունենան: 3. Տեղեկութիւն "Ըսկիփուրիկ ներու վրայ: 4. Վարդանայ"՝ Աղուեսազբոյն քանի մը ազգագրութիւնքն: 4. Գեորգ Պալասեցւոյ "Գիլք մեծագին եւ պատուական աւանք", 5. Սրբագրութիւնք քանի մ'ընթերցուածոց և. Աբախանգեղոսի, Բ. Փ. Բիւզանդացւոյ, Գ. Կալիսթենեայ, Դ. Յ. Օմնեցւոյ, եւ Է. Գր. Նարեկացւոյ:

6. Լիթերէլէ Հայոց Եկեղեցւոյն լաւէ ղ հայտնութեան հրատարակեալ արձանագրութիւններն

չեն յիշուիր Հ. Մ. Բժշկեանի "Ճանապարհորդութիւն ի Լեւոստան" (վենետ. 1830) գրքին մէջ եւ ցայսօր հրատարակուած չեն:

ա. Հայոց եկեղեցւոյն աւագ խորանին աւանդողին սեւ շրջանակի մէջ կայ մարմարեայ տախտակ մը. մէջնեղ խաչ, ասոր թեւերուն վարի կողմը նշնպէս մի մի փոքրիկ խաչ, իսկ վերին կողմը մի մի վարդաձեւ զարդ, նշնպէս խաչին վարի կողմերը զարդեր: Խաչին շուրջ թեւերուն մէջ՝ ՏՐ, ԱՄ, ՅՍ, ՔՍ. իսկ տակը գծով մը զատուած հետեւեալ յիշատակարանը՝

† ԹԵՂԱՏԱԿԻ ՍԲ ՆՇԱՆՍ ԲԱՆԱՅ ԽԹԻ ՈՐԴՈՒՆ ԳԻՒՆՈՅԻՆ ԵՒ ԿԵՆԱԿՈՒՆ ԻՒՐՈՅ

ԹՎԻՔ ԶԺ

որ է 1461: Արձանագրութեանս բառերէն շատերը մենագիր (monogramme) են:

Բ. Յաւանդատան եկեղեցւոյ կայ խաչեւրթութիւն արծաթի ոսկեզօծ, 39 սմ. երկայն: Պատուանդանին վրայ կայ հետեւեալ արձանագրութիւնը՝

ՅԸՏԿ Է ՍԲ ԽՉՍ ՄԱՆՏ ԱՄՏՐԻՆ, ՄՍՆՅ Ի ԴՈՒՌՈՆ ՍԲ ՀՃՏԿԱՍԲ ՍԲ ԱՄԱՄԱՆԻՆ ԶՈՒՍԲ ԵՒՐ ԵՒ ԵՒՂՅԻՆ ՊՍ ԻՒՐ ՀՈԳՈՅԻՆ ԵՒ ԱՅԱՄԻ ԿԵՆԴԱՆԱՅ ԵՒ ՆԱԶԵՑԵԼԱՅ ԹՎ ՌԶ ԱՄԻՆ ՄԱՅՈՍ ԱՄՍՈՒ Ի (որ է 1631):

Գ. Ռուրիշ խաչ արծաթի ոսկեզօծ, 27 սմ. երկայն, հետեւեալ արձանագրութեամբ՝

† ԵՃՏԿ Է ՍԲ ԽՉՍ ԹՈՒԱԹՅՈՒՆ ԽՃՅ ՄԻՆԱՍԻՆ ԿԵՆԱԿՈՅԻՆ ԲԱՆԻ ԲԻՐՈՒՅԱՅ Ի ԲԳՔԻՆ ԽՈԹԻՆ. ԹՎԻՔ ՌՂԱ ՄԱՅՈՍ ԺԲ, P. M. ՆՈՒՐԻՐ Ի ՍԲ ՀԱՃԿՍԲ ԵՒԿՂԵՑԻ (որ է 1642):

Դ. Աւանդատան դրան վրայ՝ ի մուսու եկեղեցւոյ "A. D. 1671":

Այս եկեղեցւոյ ամենահին արձանագրութիւնն (1264էն) է հետեւեալն (Հ. Մ. Բժշկեան, Ճանապարհորդութիւն էջ 99) "Ի ԹԳԻԹԹ ԳԱՅՈՒՄԻՐ ԳԻՒՄԻՒՒ ԸՆԿԵՑԻՆ ՀԱՅ ԱՂԻԱՐՔԵ ՋԱՂԻԹԻՐ ՄԻ, ԹՎ 2ԺԳ՝ ՕԳՈՍՏՈՍ ԺԵ † Ի ԹԳԻԹԵ ԾԻԳԻՉՄՈՒ... — ասկէ անդին կարելի չեղաւ ընթերցուիլ, սակայն կայ նոյնչափ երկար շարունակութիւն մը, զոր կարելի պիտի ըլլայ կարդալ՝ եթէ այդ մութ գետնափորէն հանուի քանի եւ լուացուի, ուր աւաղի մէջ բոլորովին թաղուած է:

¹ Բժշկեանի "Գրուածք":

² Բժշկեանի կը զեն պայտփ միայն, մինչդեռ արձանագրութիւնը կը շարունակուի:

7. Հայ կնիս հայ Ժամուռ: Պր. «Ա. Հաճ-
գադէյեան» La revue féministe մէջ հրատա-
րակած էր Հայ կնիս ուշադրութեան արժանի
յօդուածը (տ. թերթին ծածկն եւ Մարտ ամ-
սատետարին «Դասակարգութիւն».) այժմ Revue
des Revues մէջ (տ. թերթին ծածկը) կը
հրատարակէ համառօտ տեսութիւն մը՝ այժմու
հայ մամուլը վրայ, անդողակի յիշելով անցեալէն
ալ ինչ ինչ: Թողութեամբ իրողացուց ծա-
նօթացընել կ'ուզէ, որ հայ ազգին այժմու դիրքը
տերտ կապ ունի իւր մամուլին հետ: Ներկայ թեր-
թերէն ի մասնաւորի առանձին ուշադրութիւն
կը նուիրէ Ա-եւրոպէ, Հայաստան, Արեւելի,
Արեւելեան Միասին, Արեւու, Մշակ, Եւր-
Արեւ, Հոսիսե Ամբար, Բաւարի, եւ Եւրոպա
հրատարակուող ուրիշ քանի մը նշանաւոր
թերթերու: Մեր թերթին նկատմամբ հարկաւոր
կը համարի Թողութեամբ հետեւեալն աւել-
ցընել՝ «Հայոց քով այս թերթն իր տեսակին
մէջ մի միայն եւ կը կարող է եւրոպական ճիւղ-
է պարբերականի հետ միջոյ: Իւր յօդուածներն
աւելի մեծ իմաստով խմբագրուած են, մասնա-
ւանդ պատմութեան եւ լեզուագիտութեան մա-
սին... Թաւառներ որ Հոսիսե հայ երիտասար-
դութեան ամենէն աւելի համակրելի թերթերէն
մին է:»

Հ. Գ. Գ.

ԱՅԻՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԻ ԹՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Թիֆլիսի հայ դիւստանտան ընկերութեան հաշիւը: — 2. Թիֆլիսի Հայոց թերթ: — 3. Հայերէն զին աշ-
խարհացոյց մը: — 4. Ժողովանեցիք բարեգործութիւնը: — 5. Եղիստոսի ծխախոտի հայ գործատուները: — 6. Ե. Ե. Վ. Վարդանանի եւ Գ. Թուրքիանի կտակները: — 7. Ճատակեկոս միկոն քուրդ խաւան-Հալալեան Ար-
քայիսիսիսի կտակը: — 8. Լրագրական բարեք: — 9. Պարսից շահին եղբորական մահուն առիթ: — 10. Հնդկա-
կան միլիոններ: — 11. Նապոլի մարտի (գամաթան): — 12. Պէտք է հաւատարիմ մնալ: — 13. Ազգագրական
բարոյններ: — 14. Գրական անդրոյց (պան)ութիւն: — 15. 2րդ դասազոց ինդիւստրի:

1. Թիֆլիսի Հայ Գրականութեան ընկերութեան
հաշիւ: «Արեւիկեան» (թիւ 86) երբ. «Հայ
Թատերաւոր հասարակութեան հետադրբար-
թիւնը գոհացնելու համար հրատարակում ենք
Թիֆլիսի հայ երաստանական ընկերութեան 1895
— 96 թուի Թատերաւորութեան համառօտ հաշիւը:

2րդ ամսուայ ընթացքում 21	
ներկայաց. ստացում եւ . . .	11013,01 ԲԲԼ.
Իւր ծածկերը (զր մանրամասն կը հրատարակէ)	6760,14 »
Ձեռք արդիւնք սերմն	4252,87 ԲԲԼ.

Իւրացանկի Զերկայացման

Թիֆլիս թուով մուտքն եւ	524 ԲԲԼ.
» » ծածկ	322 »
» » գումար շահ	202 ԲԲԼ.

Ընկերութեան անդամն ուսացել է աւելի փորձա-
տրութիւն քան թէ վերջին Մասնագործի Թա-
մանակը:

«Գլխաւորապէս մուտքը յառաջացած է մեր
կենտրոնը վերջում թէ ինքնուրոյն եւ թէ փխար-
կուած պիւններով, նպակա նպատակներով» Ե՞բ
տալիս պիտի ունենանք «Մանկան եւ ոյրը»
խմբերու գոնէ մէկ տարւան հայուներէն ունեւ-
լու: Պարզ թուերը շատ անգամ աւելի ազդեցիկ
կը խաւան, քան պատճառաբանակ յօդուածները,
վստի զի վերջիններս միշտ — աւելի մեծ մ'ունին:

2. Թիֆլիսի Հայոց կնիս: Թուրքիայի լեզուա-
համարը, որմէ կ'իմանանք թէ 1895ին Հայոց թիւն
էր 59.307 (հայ-Եւրոպ.) եւ 6.995 (հայ-կաթողի-
կոյն), որոնցմէ 34.769 արական սեռի, եւ 31.937 իւր.
սեռի: — Հետադրութեան թիւնը համար կ'աւելցընենք
միւս ազգութեանց համամասական թիւը:

Ռուս	15.693 ար.
»	13.290 իւր. 28.983
Վրացի	17.328 ար.
»	17.295 իւր. 34.623

Իւր մնացեալները հրեայ, իսկուհ, աւ, լեհ, գերմա-
նացի, սաարի, չէչէն, պարսիկ, միջդրեւ, եւ այլն ա-
մենէն բազմութիւն է հայ տարրը:

3. Հայերէն կնիս աշխարհացոյց մը: «Մշակ»
(թիւ 39) Գերմաներէն «Hamburger Fremden-
blatt»-է առեալ կը հրատարակէ հետեւեալը:
«Իրընքում Մասնագործական գործողութեան վաճառականութեան
մի նշանաւոր աշխարհագրական քարտէշ, 1640
թիւի հրատարակութիւն: Քարտէշը տպւած է
Ամստերդամում եւ ներկայացնում է երկու կիտա-
գանդները հայերէն տպագրութեամբ: Հայկա-
կան այդ քարտէշը նշանաւոր է մասնաւոր նրա-
նով, որ նրա վրա շատ մօրէ գծագրական է Նե-
պոս դեան հոսանքը եւ ներքին Արեւիկայի բոլոր
յանքի գաղտնաբերութիւնը: Գրաւորող քարտէշը իր
բոլոր մանրամասնութիւններով, կարելի է հայտնի
եղադրութեան, որ 250 տարի տաւալ հայեր
գեղեցիկ կերպով տեղեկակ են Ներքին ազգութեան
գրութեան, ոչ պակաս քան մեր Ժամանակի ներ-
քին Արեւիկայի հետազոտողները, իր կողմէ մեր
կարող ենք ունեւորել: Իսկ «Մշակ», որ այդ
քարտէշի մի սերէ օրինակը գտնուած է Հաւա-
թեանական գործողութեան: Ինչպէս մեզ հայադրութեան են,
այդ քարտէշը բաւական անհնամ կերպով է պահ-
պանուած եւ ցանկալի է, որ գործող հայադրութեան
թիւը հոգ տանեն, որ մի այդպիսի հայադրութեան եւ
Թատերաւոր աւարկաց չը փոխադր. Լուսաւոյն կը
համարենք գործողութեան ներքին փոխադրել ուղարկեն
հետեւեալներն եւ մասնաւոր արարկներն առեալ կ'ամ
Թատերաւորութեան մէջ պահել: Հաւա հաւաւական
է որ վերադրեալ աշխարհացոյցը՝ Վանանդ եղբւ
1695ին Ամստերդամ հրատարակած Համառօտ
աշխարհացոյցն ըլլայ: